

▲ Lom u Rotavy.

Divočina za humny - zatopené lomy

Petr Krása, AOPK ČR, Správa CHKO Slavkovský les a krajské středisko Karlovy Vary

Na jedné straně nám pravá divočina mizí před očima, na straně druhé nám ale zase povstává, někdy dokonce téměř z ničeho. Příkladem mohou být staré opuštěné lomy, kterých je po našem kraji rozeseto spousty. Otevírány byly většinou tam, kde kámen vystupoval na povrch v podobě skalních výchozů a izolovaných suků. Takovéto útvary byly vypreparovány na povrch dlouhodobou erozí okolní krajiny při tvorbě současného reliéfu. Odolávaly díky svému pevnému horninovému složení, často vulkanického původu. Kdyby v minulosti nedošlo k těžbě kamene, většina lokalit by dnes byla součástí unifikované kulturní krajiny s více-méně pravidelným hospodařením. U těch s bazickým substrátem by snad jen druhově bohatší

vegetace prozrazovala, že se jedná o geologicky zajímavá místa, neboť přirozeně na povrch vystupují jen některé skály (např. skalní hřeben vrchu Skalka u PP Rotava nebo PP Homolka). A právě lomová činnost odkrývá skalní masív, a pokud nedojde k dotěžení veškerého materiálu, zůstávají skalní stěny patrné dodnes. Nejčastěji tak můžeme spatřit drobné lůmky, ale i větší lomy s různě strukturovanou sloupcovitou odlučností, mnoho z nich je zapomenuto a jiné jsou zase chráněny jako rezervace (PP Rotava, PP Čedičové varhany u Hlinek, PR Ryžovna).

Těžba v lomech, zejména v případě, kdy je k těžbě vybírán jen kvalitní užitný materiál, dokáže překopat terén k nepoznání. Z „fádní“ krajiny

vzniká jáma s různými zářezy, skalními stěnami, prohlubněmi, odvaly – po opuštění lomu tolik žádoucí reliéf pro biotopovou rozmanitost. A jako bonus může dojít k postupnému zatopení dna lomu. Nesmí však nastoupit technická rekultivace, která je většinou koncem nadějného začátku vznikající divočiny. Statické zabezpečení a unifikace svahů likviduje právě onu tolik potřebnou rozrůzněnost stanovištních podmínek. Naštěstí pro přírodu nebyly v minulosti rekultivační úpravy moc praktikovány, a tak byla většina lomů po jejich dotěžení ponechána svému osudu. Ty tak dnes často představují biologicky a geologicky cenné lokality. Jedním z typů takových lomů jsou i kompletně odtěžené homolové suky, po kterých zůstala jejich reverzní podoba ve tvaru nálevkovité prohlubně, často zatopené vodou. A právě tyto lomy jsou předmětem následujícího pojednání.

Albeřický lom

Rozlehlý čedičový lom se nachází nad obcí Albeřice v jižní části Doupovských hor. Jedná se o širokou nálevku se zatopenou spodní částí. Rozlehlost lomu vytváří zkreslený první pohledový dojem, že se jedná o vodní plochu a jednotlivé prudké svahy. Avšak právě svahy jsou, po bližším seznámení, různorodě prostorově členěny, nachází se tu nižší skalní stěny, vysoké prudké srázy se suťovými poli, střídané jednotlivými terasami. Suti a menších balvanů je zde opravdu hodně, a tak terénu dominuje modrošedá barva amalcimovitých horniny. Jednotlivá suťová pole jsou neustále aktivní a akumulační pohyb zde stále probíhá, byť to na první pohled není zřejmé. Stačí se však projít na prudkém kamenitém svahu a hned je zřejmé, že tu kámen na kameni pevně nedrží. Jiným důkazem o neustálém pohybu jsou kmeny dřevin, které jsou prohnuté ve tvaru písmene J, což dokazuje průběžný sesuvný pohyb, který stromy neustále vyrovnávají. Svahy lomu jsou porostlé pionýrským dřevinným náletem, v bližším měřítku se pak objevují holé skály se sporadickou vegetací. Na terasách roste v hojném počtu

▲ Lom u Políkna.

nenápadný bělolist rolní, hojná je tu kručinka německá. Výslunná a teplá místa vyhledává slepýš křehký nebo užovka obojková. Na vnějších svazích lomu se postupně uplatňuje vegetace dubohabřin s podrostem jaterníku podléšky, kopytníku evropského, strdivky nicí, plicníku lékařského nebo samorostlíku klasnatého. Ve vodě vlastního lomu roste skřípínek jezerní a například běžný rdest kadeřavý. Vyskytuje se tu také několik druhů obojživelníků. Mezi běžnými druhy jako skokan hnědý nebo ropucha obecná se tu ozývá také kuňka obecná. Neméně zajímavé jsou záznamy šídla tmavého (*Anax parthenope*) nebo motýlů modráska nejmenšího (*Cupido minimus*) nebo modráska černolemého (*Plebejus argus*).

Albeřický lom patří k těm větším v našem kraji a díky jeho morfologické rozmanitosti lze předpokládat, že dokáže ještě v mnohém překvapit. Třeba tajemný podvodní svět zůstává stále ukryt...

Lom u Políkna

Na toužimsku hned za Políknem – vsí typu okrouhlíce – se schovává zatopený čedičový lom kruhového tvaru. Nosnou horninou je zde tmavý bazanit. Vnější svahy zbytkového kopce nepřevyšují nijak výrazně okolní krajinu a tím pádem ani vnitřní stěny nad vodní hladinou nejsou vysoké. Přesto zde najdeme kolmé stěny nebo prudké suťové svahy a proudy. Suť je tvořena menšími úlomky, a tak mluvíme spíše o drolinách, opět v aktivní podobě. Mělký lom je ve spodní části charakteristický rozbrázděným terénem, vesměs zarostlým náletovými dřevinami, v zamokřených místech s častou vrbou popelavou. Mělkí vodní plocha má

▲ Lom u Dasnic.
▲ Suťoviska v lomu v Albeřích.

Lom u Rotavy

Jeden z velkých bazanitových lomů Krušných hor se nachází východně nad Rotavou. Jeho těžba byla ukončena v 90. letech minulého století. Lom nepřevyšuje okolní terén, je situován do horní části svahu a vytváří neuzavřenou nálevku nepravidelného podkovovitého tvaru. Stěny lomu jsou velmi prudké, tvořené suťovými drolinami, značně pohyblivé a díky tomu téměř nepřístupné. Aktivní svahy odolávají vegetačnímu pokryvu, na pevnějších místech se uchycují nálety břízy a nevýznamná bylinná vegetace. Lom patří mezi nejhlubší v kraji, geologické prameny uvádějí hloubku vlastního lomu až 65 m. Zajímavostí je kamenný balvan tvaru koule vysoký přes 2 m, který ještě v roce 2009 ležel na vnějším okraji lomu, později však zmizel. V roce 2011 zde byl zaznamenán pobyt výra velkého, ale jeho soustavný výskyt nebyl dále prověřován. Spodní část je zatopena a využívána k potápění.

Lom u Dasnic

Tento lom je typickou ukázkou rekultivovaného lomu. Těžba zde skončila před přibližně 10 lety a svahy centrální jámy byly rekultivovány. Protože byl téměř veškerý kámen odtěžen, skalní stěny zůstaly pouze ve spodní části lomu, výše se nachází již jen sypký a zvětralý materiál třetihorních sedimentů navazujících na původní čedičové těleso. Aby nedocházelo k sypaní a sesuvům svahů, bylo provedeno svahování do bezpečných sklonů. Spodní část lomu je zatopena a jen pár metrů nad vodou se nacházejí kolmé skalní stěny. Vegetace lomu je sporadická, na písčítých svazích probíhá primární sukcese. Proč je tedy tento lom zařazen mezi lomy divočiny? Protože i přes provedenou rekultivaci si příroda dokáže prosazovat svou. Důkazem toho může být mohutný svahový sesuv, který zde v roce 2005 nebo 2006 vytvořil

bohatý vegetační litorál s převahou ostřice měchýřkaté nebo s bahničkou bahenní. Vodní plocha je z velké části porostlá vodními makrofyt, dominují rdest vzplývavý a bublinatka jižní. V litorálních porostech převládají ostřice. Jižně orientovaný vnitřní svah je výslunný, prudký a neustále sesuvný. Díky tomu se zde uplatňuje chudší vegetace efemér a sukulentů s rozchodníkem prudkým, dále tu roste zvonek broskvolistý, krvavec menší, mochna stříbrná nebo devaterník velkokvětý. Mokřadní biotopy obývá čolek obecný, ropucha obecná nebo skokan zelený.

chází již jen sypký a zvětralý materiál třetihorních sedimentů navazujících na původní čedičové těleso. Aby nedocházelo k sypaní a sesuvům svahů, bylo provedeno svahování do bezpečných sklonů. Spodní část lomu je zatopena a jen pár metrů nad vodou se nacházejí kolmé skalní stěny. Vegetace lomu je sporadická, na písčítých svazích probíhá primární sukcese. Proč je tedy tento lom zařazen mezi lomy divočiny? Protože i přes provedenou rekultivaci si příroda dokáže prosazovat svou. Důkazem toho může být mohutný svahový sesuv, který zde v roce 2005 nebo 2006 vytvořil

lavinový pás několik desítek metrů široký. Stržená masa se sesunula až do spodní vodní části lomu, kde vytvořila výrazný poloostrov. Bohužel tento projev byl po nějaké době opět sanován, z velké části zajištěn a odstraněn. V odtržené horní části terasy však vznikla menší kolmá písková stěna, ve které se po několika letech usídlila menší kolonie břehulí říčních.

Lom v Záhoří

Tento malý bazanitový lom sem jaksí nepatří, není totiž zatopený. Ale jeho charakter tvaru nepatrného kopce bez vrcholu mi nedá jej alespoň ve zkratce nezmínit. Nachází se na jižním okraji Doupovských hor na okraji malé zapomenuté obce Záhoří. Lom má opět charakter centrální nálevky s velmi prudkými svahy po celém obvodu a ve spodní polovině se suťovými poli. Bazický substrát tu vytváří vhodné podmínky pro zajímavou květenu. Na vnitřních hranách horní části lomu, kde dochází k neustálému sesuvu a tím k neustálému odnosu půdy, se uplatňuje bazofilní vegetace efemerů a sukulentů s netřeskem výběžkatým, rozchodníkem ostrým, tařící kališní nebo pcháčem bezlodyžným. Na travnatých svazích samotného vrchu lze nalézt keř jalovce obecného a před 9 lety tu byly pozorovány ještě 2 exempláře kriticky ohroženého hořečku drsného Sturmová, jehož existenci se ale opětovně, naposledy v roce 2013, nepodařilo ověřit.

Tento výčet pěti lomů je jen ukázkou rozmanitosti lomových lokalit Karlovarského kraje. V krajině lze nalézt mnoho dalších, neméně zajímavých. Je to například mělký lesní lom mezi Jindřichovicemi a Mezihorskou s terasovitým dnem a drobnými tůňemi, mající atmosféru Divokého západu, lom u Krásného vrchu u Hroznětína s čedičovými koly ve stěně a životem bohatými mělkými mokřady na jeho dně, nebo četné drobné lesní lůvky na Ašsku, kde lovívá ledňáček říční. Nutno podotknout, že na několika lokalitách v kraji se kámen stále láme a tyto lomy mohou po ukončení jejich těžby představovat potenciál pro vznik pestrých území. Nesmí však dojít k sanaci svahů či jiným nevhodným terénním úpravám. Pro přírodu a její aktivity je nejlépe ponechat území svému osudu. Stačí 20 let bez povšimnutí a divočina se dokáže úžasně projevit.

▲ Lom v Záhoří. Všechny fotografie Petr Krása.

KRÁTKÉ ZPRÁVY

■ V starém čedičovém lomu v Dasnicích byla objevena menší kolonie břehule říční (*Riparia riparia*). Po ukončení těžby přibližně před 20 lety byl lom rekultivován úpravou svahů, ale postupnou erozí vznikla při horní terase menší, ale vhodná kolmá stěna, ve které si břehule začaly hloubit nory. Těchto nor zde lze napočítat přibližně 60 a břehule zde mohou hnízdit několik posledních let. Koncem června, za deštivého dne, bylo pozorováno přibližně 10–12 létajících břehulí střídavě zalétávajících do asi 15 nor. Lze tedy usuzovat na populaci o minimálně 12–15 párech. Po zániku kolonie v pískovně Erika a na území zatápěného Medardu je dasnická lokalita vítaným posílením populace ve východní části karlovarského regionu.